

Mariusz Popławski

Uniwersytet w Białymstoku, Polska

e-mail: m.poplawski@uwb.edu.pl

ORCID: 0000-0003-1403-3033

Krzysztof Michałak

Uniwersytet w Białymstoku, Polska

e-mail: k.michalak@uwb.edu.pl

ORCID: 0000-0003-1502-3275

**„BEZPIECZEŃSTWO OBYWATELI”
W ART. 5 KONSTYTUCJI RP. O KONSTYTUCYJNYCH
UWARUNKOWANIACH ELIMINACJI PAPIEROSÓW
TRADYCYJNYCH**

**“SECURITY OF CITIZENS” IN ART. 5 OF THE CONSTITUTION
OF THE REPUBLIC OF POLAND: ON THE CONSTITUTIONAL
PRECONDITIONS FOR THE ELIMINATION OF TRADITIONAL
CIGARETTES**

Abstract

The aim of this study is to describe the conditions of citizens' safety in relation to the elimination of economic availability of traditional cigarettes as harmful products. One of the tasks of the state is to ensure the “security of citizens”. Therefore, the most important aim of this text is to show the content relationship between “the elimination of traditional cigarettes” and the concept of “citizens' safety”, as laid down in Art. 5 of the Constitution

of the Republic of Poland. In the area of the program norms (program standards), special emphasis should be put on the category of “means to achieve” systemic aims. Thus, the excise duty imposed on certain tobacco products can be considered in this context as such a measure. It should be emphasized that objective circumstances, such as harmfulness of traditional cigarettes in the context of the state’s care for the safety of citizens, as well as the availability of less harmful alternatives to traditional cigarettes (such as “heat-not-burn tobacco product”), should affect the final shape of the law in this matter.

KEYWORDS

safety of citizens, tobacco, proposed law

SŁOWA KLUCZOWE

bezpieczeństwo obywateli, papierosy, prawo postulowane

1. WSTĘP

Celem niniejszego artykułu jest zbadanie konstytucyjnych uwarunkowań bezpieczeństwa obywateli w związku z wdrażaną stopniowo eliminacją dostępności ekonomicznej papierosów tradycyjnych, jako produktów szkodliwych¹. W ślad za danymi Światowej Organizacji Zdrowia, uwzględniając wartościowy dla badań akademickich „aspekt międzynarodowy”², należy przyjąć, że efektywną metodą zwalczania używek jest ograniczanie ich dostępności ekonomicznej, co osiągnęte jest np. przez progresję stawek akcyzy³. Analizowany w niniejszym opracowaniu tytułowy aspekt konstytucyjny wynika z art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.⁴. Głównym przedmiotem opracowania jest natomiast opis związku treściowego pomiędzy sformułowanym *in extenso* w tym przepisie „bezpieczeństwem obywateli” a obowiązkami władz publicznych

¹ W tym zakresie por. Informacja Ministerstwa Finansów „Wspieramy prozdrowotne wybory Polaków”, <https://www.gov.pl/web/finanse/wspieramy-prozdrowotne-wybory-polakow> (dostęp: 13.08.2022 r.).

² Por. w tym duchu: L. Etel, M. Perkowski, Ł. Kierznowski, *The Border University Network as a Response to Academic Challenges in the Field of Internationalization*, “Eastern European Journal of Transnational Relations” 2017, Vol. 1, No. 1, s. 11–18.

³ W odniesieniu do wyrobów tytoniowych por. w tym zakresie: “WHO report on the global tobacco epidemic 2021: addressing new and emerging products. Geneva: World Health Organization; 2021. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO”, s. 86 i n.

⁴ Dz.U. nr 78, poz. 483, z późn. zm.; dalej: Konstytucja RP.

w zakresie kształtowania rynku wyrobów tytoniowych, szczególnie tzw. papierosów tradycyjnych. Poboczny wątek obejmuje to, czy w kontekście celów państwa, ujętych w art. 5 Konstytucji RP⁵, mieszczą się również i te zadania, które łącznie dotyczą spraw polityki akcyzowej i ochrony zdrowia.

Podejmując tytułowe zagadnienie, należy wstępnie uporządkować sprawę natury ogólnej. Po pierwsze, istotną będzie nieskrywana asekuracja badawcza, choćby ze względu na przyjęty w tym opracowaniu kontekst konstytucyjny. Pod pewnymi warunkami może być on ujęty jako nowatorski, *sui generis* „wzorzec kontroli konstytucyjnej” w pewnym roboczym, czy wręcz użytkowym znaczeniu tego terminu. Po drugie, zbiór uwag zawartych w tym tekście traktuje eliminację papierosów tradycyjnych jako oficjalny kierunek działania państwa. Choćby z tych względów próba ta daleka jest od ukształtowania jakiegoś rodzaju modelu naukowego czy też analogu, w ramach których poszukuje się dopiero definitywnych rozwiązań prawnych na przyszłość⁶. W związku z tym w niniejszej pracy zastosowano podstawowe metody prawnicze, właściwe analizie formalno-dogmatycznej. W wąskim zakresie, uprawnionym ramami tego opracowania, została również przeprowadzona egzegeza piśmiennictwa. Hipotezą badawczą niniejszej pracy jest zatem wykazanie związków treściowych „eliminacji papierosów tradycyjnych” z ujętym w art. 5 Konstytucji RP „bezpieczeństwem obywateli” i wywiedzenie z tej relacji wniosków końcowych.

2. KRÓTKO O PRZYCZYNACH ELIMINACJI PAPIEROSÓW TRADYCYJNYCH

Należy stwierdzić, że eliminacja pewnych typów używek, w tym przede wszystkim tzw. papierosów tradycyjnych, staje się coraz bardziej aktualnym celem ustawodawcy. Choć w pierwszej kolejności przemawiają za tym zastane, obiektywne fakty medyczne, których notoryjny charakter *de facto* zwalania z obowiązku szerszego przytaczania w artykule prawniczym danych dotyczących szkodliwości palenia (1), to znaczenie będzie miała również wyraźna preferencja ustrojowa, zawarta w art. 5 Konstytucji RP, która już literalnie ustanawia „bezpieczeństwo obywateli” jako jeden z celów państwa (2). Ponadto trwająca

⁵ Przepis ten brzmi: Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

⁶ Co do ujmowania modeli i modelowania jako metod poznania w szczegółowych naukach prawnych por. T. Langer, *O modelach i modelowaniu w naukach prawnych*, „Państwo i Prawo” 1987, z. 9, s. 39 i n.

pandemia Covid-19 i jej skutki dla zdrowia indywidualnego⁷, publicznego⁸ oraz ekonomii systemów ich ochrony (3)⁹ zdaje się również przesądzać potrzebę eliminacji określonych używek widzianych właśnie jako zagrożenia dla bezpieczeństwa i zdrowia¹⁰.

3. ELIMINACJA PAPIEROSÓW TRADYCYJNYCH A BEZPIECZEŃSTWO OBYWATELI. UWAGI O ART. 5 KONSTYTUCJI RP

S. Wronkowska podkreśla, że „nie trzeba przekonywać, że tekst konstytucji, jak każdy tekst prawny, wymaga interpretacji”¹¹. Autorka zauważa, że dobór ujęć słownych i leksykalnych w Konstytucji RP jest bardzo bogaty i w zasadniczym stopniu jest skutkiem tego, że ustrojodawca eksponuje niektóre aspekty jako szczególnie doniosłe¹². Co więcej, uregulowania konstytucyjne cechuje ponadto zauważalna zwięzłość, „granicząca nierzadko z hasłowością”¹³. Pojemność znaczeniowa pewnych sformułowań ma zaś wpływ na to, że „o ile dużo potrafimy powiedzieć o społecznej i politycznej doniosłości wykładni konstytucji rozumianej jako rezultat procesu interpretacyjnego »wykładnia w sensie apragmatycznym«, o tyle znacznie mniej o naturze procesu, który nas do owego rezultatu doprowadza”¹⁴.

⁷ Takie jak np. zapalenie płuc czy zespół ostrej niewydolności oddechowej. Co do tego por. J. R. Larsen [et al.], *Modeling the Onset of Symptoms of Covid-19: Effects of SARS-CoV-2 Variant*, “PLoS Computational Biology” 2021, Vol. 17, No. 12.

⁸ Por. *Telehealth Delivery of Tobacco Cessation Treatment in Cancer Care: An Ongoing Innovation Accelerated by the Covid-19 Pandemic*, “Journal of the National Comprehensive Cancer Network” 2021, Vol. 19, No. Suppl_1, s. 21–24. Por. także: S. L. Grace, *Cardiac Rehabilitation in Poland: Residential Program Completion High, Resulting in Tobacco Cessation, but Need for Capacity and Referral Urgent*, “Polish Archives of Internal Medicine” 2021, Vol. 131, No. 7–8.

⁹ Por. T. Hering [et al.], *Potential Savings in Treatment Costs of COPD through Smoking Cessation: Modeling for DMP COPD in Germany – Scientific Action Group on Tobacco Cessation*, “Pneumologie” 2021, Vol. 75, No. 8. Por. również: H. K. Choi [et al.], *The Current State of Tobacco Cessation Treatment*, “Cleveland Clinic Journal of Medicine” 2021, Vol. 88, No. 7, s. 393–404.

¹⁰ O. da Silva [et al.], *The Taste of Smoke: Tobacco Industry Strategies to Prevent the Prohibition of Additives in Tobacco Products in Brazil*, “Tobacco Control” 2019, Vol. 28, No. 2, s. e92–e101. W tym duchu por. R. Mędrzycki, *The Legal and Axiological Aspects of Preventing the Causes of Disability in the context of a “healthy environment”*, “Eastern European Journal of Transnational Relations” 2019, Vol. 3, No. 2, s. 29–42.

¹¹ Por. S. Wronkowska, *O niektórych osobliwościach konstytucji i jej interpretacji*, (w:) M. Smolak (red.), *Wykładnia konstytucji. Aktualne problemy i tendencje*, Warszawa 2016, s. 17.

¹² *Ibidem*, s. 25.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, s. 15.

Jak wspomniano, stosownie do treści art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”. Art. 5 Konstytucji RP określa zatem podstawowe cele państwa¹⁵. Przepis ten ujmuje funkcje państwa oraz zasadnicze kierunki i cele jego działania, pośród których zapewnienie bezpieczeństwa przedstawia zasadniczą wartość¹⁶. „Cele państwa” przybrały formę zasad o charakterze programowym i w związku z tym ujmują działania publiczne, nie określając jednak wyraźnie środków i sposobów ich realizacji¹⁷. Taka swoista „otwarta tekstowość” uprawnia zatem do poszukiwania środków, które będą służyć realizacji określonych, również bieżących, zadań. Jak podkreśla P. Tuleja, ustalenie treści poszczególnych obowiązków nie jest możliwe jedynie na podstawie treści samego art. 5 Konstytucji RP i wymaga odniesienia, choćby do innych przepisów konstytucyjnych, jak również reguł ich interpretacji¹⁸. Poszukując zatem innych, podobnych kontekstów normatywnych, warto zauważyć, że pojęcie „bezpieczeństwa” jest w konstytucji dosyć rozpowszechnione i stanowi *inter alia* przesłankę ograniczania praw i wolności na mocy art. 31 ust. 3 Konstytucji RP¹⁹, uwarunkowanie nakazu dbania o środowisko naturalne na mocy art. 74 ust. 1 Konstytucji RP, czy również na mocy art. 76 Konstytucji RP²⁰ stanowi przesłankę wprowadzania regulacji o ochronie konsumentów²¹.

Zwraca uwagę charakterystyczny sposób sformułowania omawianego przepisu, już intuicyjnie odległy od typowego ujęcia normy ogólnej, zasadniczej czy innej „wypowiedzi normokształtnej”²². Specyfika ta jest efektem funkcji, jakie

¹⁵ Por. P. Tuleja, *Komentarz do art. 5*, (w:) P. Tuleja (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, LEX/el. 2021.

¹⁶ Por. W. Skrzydło, *Komentarz do art. 5*, (w:) W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 19–20.

¹⁷ Por. P. Tuleja, *Komentarz do art. 5*, (w:) P. Tuleja (red.), *Konstytucja...*

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Zgodnie z przepisem ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

²⁰ Zgodnie z przepisem władze publiczne chronią konsumentów przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi.

²¹ Szerzej na temat „kontekstów” normatywnych, w których ustrojodawca posłużył się pojęciem bezpieczeństwa, por. T. M. Miłkowski, *Czynności operacyjno-rozpoznawcze a prawa i wolności jednostki*, Warszawa 2020, s. 34–35.

²² Pomijając głębsze uwagi dotyczące cechy „normatywności” jako charakterystyki wszystkich przepisów konstytucji, należy ograniczyć się do stwierdzenia, że najpewniej konstytucja zawiera jednak regulacje o charakterze nienormatywnym, choćby ze względu na to, że nie tylko w preambule można w niej odnaleźć zdania o charakterze opisowym. Uwagi na ten temat

pełni ten przepis. Funkcja normy programowej, przepisu programowego, po części również samych norm celowościowych, polega bowiem na ujęciu preferowanych stanów rzeczy i nakazanych celów. Art. 5 Konstytucji RP, ujęty jako przepis o charakterze programowym, jako taki nie rodzi wprost oznaczonych roszczeń nadających się do egzekucji²³, lecz uruchamia szeroki kontekst normatywny, w którym należy odczytywać to, co zostało ujęte, jako cel państwa. Warto zatem zaznaczyć, że kryterium podziału norm na celowościowe i zasadnicze polega na „sposobie wyznaczenia nakazanego zachowania adresata normy”²⁴. Zatem podstawowa sugestia prawnicza odnośnie do charakteru norm programowych wynika już z samej ich nazwy²⁵. Należy więc podkreślić, że powyższe okoliczności będą miały wpływ na egzegezę tekstu prawnego Konstytucji RP w zakresie, w jakim regulacje takie zostały w niej zamieszczone. Na marginesie warto zaznaczyć, że analiza prawnicza celowościowej normy postępowania wymaga wielu bardziej skomplikowanych operacji interpretacyjnych, które polegają także na „wyjściu poza tekst prawny”²⁶. Uwzględniane są wówczas bardziej abstrakcyjne kategorie, jak np. spójność aksjologiczna, w miejsce samej tylko treści przepisu. Punktem wyjścia takich zabiegów jest jednak, stanowiąca składnik koncepcji źródeł prawa, reguła interpretacyjna²⁷, czy inferencyjna²⁸. Polega ona na schematycznym ujęciu, że: „skoro nakazane jest osiągnięcie celu C, to nakazane jest podejmowanie takich działań D, które są środkami realizacji celu C”²⁹. Uzupełniając powyższy schemat rozumowania, zaproponowany przez A. Grabowskiego oraz T. Gizberta-Studnickiego, o istotny dla opracowania kontekst, można stwierdzić, że „nakazane jest podejmowanie (wszelkich) takich działań D, które są środkami realizacji celu C”. Widać zatem, że w przypadku norm programowych konkluzywność wnioskowania, dokonywanego na ich podstawie, polega na szerszych zabiegach interpretacyjnych, które mają służyć realizacji celów formułowanych przez powyższą regulację. Istotnym z perspektywy uzasadniania jest wykazanie obowiązywania przesłanek o pozaprawnym charakterze, przykładowo wykazanie, jakie zachowanie czy jaki środek w rzeczywistości

por. T. Gizbert-Studnicki, A. Grabowski, *Normy programowe w konstytucji*, (w:) J. Trzciniński (red.), *Charakter i struktura norm Konstytucji*, Warszawa 1997, s. 104 i n.

²³ Por. P. Sarnecki, *Komentarz do art. 5*, (w:) L. Garlicki, M. Zubik (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. I, LEX/el. 2016, nb 4.

²⁴ Tak: T. Gizbert-Studnicki, A. Grabowski, *Normy programowe w konstytucji*, (w:) J. Trzciniński (red.), *Charakter...*, s. 97.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Tak: *ibidem*, s. 98.

²⁷ Por. Z. Ziemiński, *O źródłach prawa – reguły egzegezy jako składnik normatywnej koncepcji źródeł prawa*, (w:) S. Wronkowska (red.), *Z teorii i filozofii prawa Zygmunta Ziemińskiego*, Warszawa 2007, s. 196.

²⁸ Tak: T. Gizbert-Studnicki, A. Grabowski, *Normy programowe w konstytucji*, (w:) J. Trzciniński (red.), *Charakter...*, s. 98.

²⁹ *Ibidem*.

będą wiodły do osiągnięcia konstytucyjnie „zaprogramowanego” celu; innymi słowy, czy występuje relacja teleologiczna pomiędzy zachowaniem Z a celem C³⁰. Wobec powyższego jako korzystne w skutkach jawi się odwoływanie do, choćby instrumentalnej, racjonalności prawodawcy³¹. Ustalenie pożądanego kierunku w legislacji nie jest bowiem osiągalne bez uwzględnienia wskazań „wiedzy pozaprawnej” i „wiedzy tła”³². Tą, w kontekście podjętego problemu, będzie wiedza medyczna dotycząca ochrony zdrowia, profilaktyki uzależnień bezpieczeństwa zdrowotnego i innych spraw³³. To znaczy wiedza, która wyposaża ustawodawcę w kompetencje merytoryczne niezbędne do poprawnego ukształtowania regulacji prawnych w danym obszarze.

Rekapitulując, normy programowe zatem to normy prawnie wiążące z tą różnicą, że nie nakładają na adresatów obowiązków definitywnych, ale obowiązki *prima facie*³⁴. W tym duchu uzasadniony jest więc przegląd wybranych stanowisk komentatorskich w zakresie zdefiniowanych obowiązków państwa, które stanowią efekt obowiązywania art. 5 Konstytucji RP. Relevantną zatem optyką jest ta, która łączy wątki bezpieczeństwa obywatelskiego, ochrony zdrowia i przeciwdziałania korzystaniu z używek, przede wszystkim zaś papierosów tradycyjnych.

Jak podkreśla P. Tuleja, dla uchwycenia charakteru celów zawartych w omawianym przepisie istotne znaczenie ma już sama systematyka Konstytucji RP³⁵. Przepis art. 5 określa bowiem najważniejsze cele polityczne i społeczne³⁶, co wynika chociażby z jego umiejscowienia. Bazując zatem na argumentacji *a rubrica*, należy zauważyć, że unormowanie to znajduje się w obszarze regulacji kształtujących zbiór zasad ustrojowych oraz podstawową charakterystykę państwa i jego zadań³⁷. Głównie już z tego powodu „bezpieczeństwo obywateli” należy w tym kontekście rozumieć relatywnie szeroko, jako pewien specyficzny stan poczucia stabilności i ochrony³⁸. Zdaniem P. Sarneckiego zaś „zapewnienie bezpieczeństwa obywatelom” wymaga interpretacji zawężającej, szczególnie pojmowania tej konstrukcji jako „prawa do reakcji” i profilaktyki wobec zagrożeń³⁹. K. Complak zauważa natomiast, że przepis ten ma mało precyzyjny charakter

³⁰ W tym duchu: T. Gizbert-Studnicki, A. Grabowski, *Normy programowe w konstytucji*, (w:) J. Trzciniński (red.), *Charakter...*, s. 99.

³¹ Tak: *ibidem*, s. 98.

³² Por. w tym duchu: B. Brożek, *Granice interpretacji*, Kraków 2018, s. 190.

³³ Jej bliższe rozpatrywanie, np. w formie konkretnych, oznaczonych dyrektyw prozdrowotnych, nie jest niezbędne i jako takie zostanie pominięte w tym opracowaniu.

³⁴ Tak: T. Gizbert-Studnicki, A. Grabowski, *Normy programowe w konstytucji*, (w:) J. Trzciniński (red.), *Charakter...*, s. 112.

³⁵ Por. P. Tuleja, *Komentarz do art. 5*, (w:) P. Tuleja (red.), *Konstytucja...*

³⁶ Por. P. Sarnecki, *Komentarz do art. 5*, (w:) L. Garlicki, M. Zubik (red.), *Konstytucja...*, nb 1.

³⁷ Rozdział I „Rzeczpospolita”, art. 1–29 Konstytucji RP.

³⁸ Por. P. Tuleja, *Komentarz do art. 5*, (w:) P. Tuleja (red.), *Konstytucja...*

³⁹ Por. P. Sarnecki, *Komentarz do art. 5*, (w:) L. Garlicki, M. Zubik (red.), *Konstytucja...*, nb 9.

i w związku z tym istnieją sposobności modalnej, operatywnej jego wykładni⁴⁰. Autor podkreśla, że państwo ma dwa podstawowe cele, zapewnienie bezpieczeństwa obywatelom oraz realizację idei dobra wspólnego⁴¹, związanego skądinąd z ekologią i bezpieczeństwem⁴². Warto zaznaczyć, że choć samo „bezpieczeństwo obywateli” występuje w języku prawnym, to jego definicji nie zawiera żaden akt prawny⁴³. Biorąc zatem pod uwagę okoliczność, że samo to sformułowanie współorganizuje doniosłe ustrojowo konstrukcje prawne, jego poprawna wykładnia, zgodna z legislacyjnymi uwarunkowaniami, stanowi poważane wyzwanie interpretacyjne⁴⁴. Do pewnego stopnia sugestią znaczeniową może być tutaj bliskoznaczne, „bezpieczeństwo publiczne”, definiowane jako ogół warunków i instytucji chroniących między innymi życie oraz zdrowie obywateli⁴⁵. Podobną intuicję semantyczną przywodzi „bezpieczeństwo wewnętrzne *sensu stricto*”, takie np. jak bezpieczeństwo powszechne i ustrojowe, jak również „bezpieczeństwo wewnętrzne *sensu largo*”, dodatkowo obejmujące między innymi ochronę życia i zdrowia⁴⁶. Wynika z powyższego, że państwo ma obowiązek podejmowania działań w celu zapewnienia szeroko rozumianego, obywatelskiego bezpieczeństwa⁴⁷, co jednak nie uchyla prawnego, w jakimś też stopniu faktycznego, problemu metod jego zapewniania⁴⁸. Dlatego też ramy i funkcje kształtowane przez art. 5 Konstytucji RP będą szczególnie istotne dla stanowienia prawa⁴⁹.

Ustalono zatem, że „bezpieczeństwo” ma najpewniej charakter wieloznaczny⁵⁰, a w samej Konstytucji RP zostało zastosowane w sposób różnoraki⁵¹. Kontekstowy i polisemantyczny charakter tego pojęcia nakazuje zatem, aby rozpatrywać je wewnątrz regulacji i spraw, które współokreśla. Argumentacja tekstualna odnośnie do przepisu art. 5 Konstytucji RP pozwala więc wywodzić

⁴⁰ Por. K. Complak, *Komentarz do art. 5*, (w:) M. Haczowska (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, LEX/el. 2014, nb 1.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² Por. R. Hauser, *Preambula Konstytucji i postanowienia ustrojowe*, (w:) M. Smolak (red.), *Wykładnia konstytucji. Aktualne problemy i tendencje*, Warszawa 2016, s. 70.

⁴³ Co do tego por. E. Zatyka, *Cel, przedmiot, zakres badań*, (w:) E. M. Guzik-Makaruk (red.), *Poczucie bezpieczeństwa obywateli w Polsce. Identyfikacja i przeciwdziałanie współczesnym zagrożeniom*, Warszawa 2011, s. 37.

⁴⁴ Por. T. M. Miłkowski, *Czynności...*, s. 36.

⁴⁵ Por. E. Zatyka, *Cel, przedmiot, zakres badań*, (w:) E. M. Guzik-Makaruk (red.), *Poczucie...*, s. 38.

⁴⁶ Por. T. M. Miłkowski, *Czynności...*, s. 36.

⁴⁷ Por. *ibidem*, s. 32.

⁴⁸ Por. *ibidem*, s. 34.

⁴⁹ Por. P. Tuleja, *Komentarz do art. 5*, (w:) P. Tuleja (red.), *Konstytucja...*

⁵⁰ Por. w tym duchu: M. Wilanowska, *Tasks carried out by public administration in the field of protection of children from domestic violence in the context of compliance with the standards arising from the Convention on the Rights of the Child*, “Miscellanea Historico-Iuridica” 2020, Vol. 19, No. 1, s. 245 i n.

⁵¹ Por. T. M. Miłkowski, *Czynności...*, s. 34.

określone wnioski, przekładające się *inter alia* na zakres jego zastosowania. „Bezpieczeństwo obywateli” w pewnym uproszczeniu może być traktowane jako nazwa dwuskładnikowa (skupienie terminologiczne)⁵². „Bezpieczeństwo obywateli” z punktu widzenia językoznawczego to przykład zwyczajowego połączenia wyrazowego (kolokacji)⁵³. Konstrukcje tego rodzaju pojawiają się nader często w języku powszechnym, nie wykazując, w odróżnieniu od frazeologizmów, jakiegoś konkretnego, zastrzeżonego znaczenia. Istotnie jest tak, że funkcja językowa tego rodzaju konstrukcji uzewnętrznia się zatem w możliwości kontekstowego uściślenia ich znaczenia, głównie poprzez mechanizmy wykładni. W aspekcie formalno-językowym wydaje się, że (*quod lege non distinguente nec nostrum est distinguere*). Skoro szyk frazy normatywnej nie został doprecyzowany czy podzielony dodatkową kwalifikacją (cechą) zawartą w tekście, np. relatywizującą treść tego zwrotu do bezpieczeństwa: militarne, publiczne, energetycznego czy jakiegoś innego określonego rodzajowo, wówczas pojęcie to należy odnosić do wszystkich obszarów aktywności państwa, których celem jest zapewnienie bezpieczeństwa obywatelom. Skoro sformułowano cel, jakim jest „bezpieczeństwo obywateli”, wówczas dekodowanie środków służących jego realizacji powinno, w tytułowych warunkach, przybrać formę następującego schematu:

– skoro został wyznaczony zasadniczy cel C_1 – **ochrona bezpieczeństwa obywateli**, zaś jego składową jest cel C_2 – **ochrona zdrowia obywateli**, to zawsze wtedy, gdy przedsięwzięte środki \dot{S}_x realizują cele konstytucyjne C_x , są one zgodne z jej treścią;

– wówczas środek \dot{S}_1 – **eliminacja papierosów tradycyjnych** jako środek służący realizacji konstytucyjnego celu C_1 oraz celu C_2 – jest zgodny z treścią normy konstytucyjnej wyrażonej w art. 5 *in medio* Konstytucji RP.

Należy stwierdzić, że dopuszczenie do obrotu określonego typu szkodliwych używek, względnie mało aktywne im przeciwdziałanie, są niezgodne z przesłankami aksjologicznymi, dotyczącymi bezpieczeństwa obywateli, jako samoistnego celu ustrojowego RP⁵⁴. W przedmiotowej materii więc bieżąca działalność ustawodawcy, w szczególności poprawny dobór środków legislacyjnych, powinna zmierzać do urzeczywistnienia celów wynikających z dyrektyw konstytucyjnych

⁵² Por. co do tego: J. Iluk, *Terminologia prawna i prawnicza z perspektywy translacyjnej*, „Studia Germanica Gedanensia” 2012, nr 27, s. 166. Co do derywacji syntagmatycznej (tzw. skupień terminologicznych, terminów wielowyrazowych) zob. K. Siewert, *O tworzeniu terminów prawnych na przykładzie terminologii polskiego i niemieckiego prawa handlowego*, „Legilingwistyka Porównawcza” 2010, t. 3, s. 84.

⁵³ Por. w tym zakresie: P. Żmigrodzki (red.), *Wielki Słownik Języka Polskiego PAN*, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/74459/kolokacja/5189002/w-jezyku> (dostęp: 11.01.2022 r.), uwagi do hasła: kolokacja.

⁵⁴ Poza zakresem opracowania pozostawiamy szerszy horyzont dotyczący ewentualnych kolizji, np. ze swobodą prowadzenia działalności gospodarczej. Por. w tym duchu: K. Zapolska, *The history of law basics of freedom of economic activity in Poland in the 20th century*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2019, Vol. 18, No. 2, s. 267–286.

warunkujących bezpieczeństwo obywateli⁵⁵. Wydaje się zatem, że inicjujące stwierdzenie odnośnie do funkcji akcyzy, jako środka stopniowej eliminacji dostępności ekonomicznej papierosów tradycyjnych, wykazuje konstytucyjne umocowanie.

4. KILKA UWAG O OPTYMALNYM UREGULOWANIU W ZAKRESIE PAPIEROSÓW TRADYCYJNYCH

W ślad za ustaleniem, że cel w postaci eliminacji papierosów tradycyjnych znajduje podstawy w treści art. 5 *in medio* Konstytucji RP, należy pokrótce zająć się hipotetycznymi kierunkami zmian w prawie. Istotnymi uwarunkowaniami optymalności regulacji prawnych jest ich uzasadnienie (tzw. perspektywa uzasadniania) oraz argumentacja krytyczno-postulatywna⁵⁶. Uzasadnienie, krytyka i postulaty obejmują, częstokroć bardzo różną co do charakteru i treści, argumentację prawniczą⁵⁷, począwszy od tej „trywialnej”⁵⁸, „opartej na truizmach”⁵⁹, aż do argumentacji funkcjonalnej, celowościowej i charakterystycznej dla ujęcia instytucjonalnego⁶⁰. M. Smolak podkreśla, że nawet trywialne wyjaśnienia spraw społecznie istotnych mają jakieś znaczenie dla stanowienia prawa oraz kształtu jego instytucji⁶¹. Tę intuicyjną, trafną sugestię może potęgować obserwacja K. Opałka, zgodnie z którą odwoływanie się w argumentacji, wokół oznaczonej normy prawnej, do najpoważniejszych źródeł nadnaturalnych, zewnętrznych czy jej jakiegoś pierwotnego „meta-uzasadnienia” i racjonalizacji, ma wiele pułapek o charakterze obiektywnym⁶². Nie bez znaczenia pozostaje tutaj także natura postulatów *de lege ferenda*⁶³. Są to szczególne wypowiedzi, które nie mają mocy normatywnej w sensie ścisłym (nie są w konsekwencji normami w podstawowym

⁵⁵ Podobnie por. M. Laszuk, D. Šramková, *Challenges of Customs Law during the Paradigm of “Facility and Security” in International Trade*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2021, t. 26, nr 5, s. 10. Por. również: E. Ruśkowski, *On Priority Research Problems in the Scope of Public Finance Control in Poland*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2021, t. 26, nr 4, s. 10.

⁵⁶ Por. K. Opałek, *Z teorii dyrektyw i norm*, Warszawa 1974, s. 190.

⁵⁷ Odnośnie do nowszych kontekstów wykładni prawa i argumentacji prawniczej por. S. Lewandowski, *Informatyka prawnicza a argumentacja prawnicza*, „Studia Iuridica” 2014, t. LIX, s. 205 i n.

⁵⁸ Por. M. Smolak, *Wykładnia celowościowa z perspektywy pragmatycznej*, Warszawa 2012, s. 15.

⁵⁹ Por. A. Dyrda, T. Gizbert-Studnicki, *Czy systemowość jest konieczną właściwością prawa?*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji CIV” 2016, nr 104, s. 23.

⁶⁰ Por. T. Gizbert-Studnicki, *Ujęcie instytucjonalne w teorii prawa*, (w:) J. Stelmach (red.), *Studia z filozofii prawa*, Kraków 2001, s. 123 i n.

⁶¹ Por. M. Smolak, *Wykładnia...*, s. 15.

⁶² Por. K. Opałek, *Z teorii dyrektyw...*, s. 192.

⁶³ Por. *ibidem*, s. 244.

słowa znaczeniu), ale są „dyrektywami słabszego typu” i przybierają najczęściej postać rekomendacji oraz zaleceń⁶⁴. K. Opałek stwierdza wręcz, że przy określonych warunkach kształtowania takiej wypowiedzi są one najbliższe „wypowiedziom konstatywnym o normach”⁶⁵, stąd też bywają określane jako tzw. dyrektywy instrumentalne o postaci hipotetycznej. Takie ujęcie prawa postulowanego, jak również dyrektyw co do kierunków rozwoju prawa, pozwala na to, aby o regulacjach prawnych przyszłych i hipotetycznych, pomijając w jakimś stopniu złożoną problematykę walidacyjną⁶⁶, dyskutować tak jak o prawie – jak o prawie postulowanym.

Uwzględniając zatem istotność prostej argumentacji oraz złożoną naturę ontologiczną postulatów względem prawa, co do których formułowania tekst ten nie pretenduje, należy się ograniczyć do zebrania kilku uwag w przedmiocie optymalnej regulacji papierosów tradycyjnych, pozostawiając poza ich zakresem głębsze, w szczególności systemowe aspekty problemu wynikające z bardziej kompleksowego opracowania zagadnienia. Dlatego też w pierwszej kolejności należy zauważyć, że w płaszczyźnie przedmiotowej analizowane są tutaj sprawy o złożonym charakterze. Z jednej strony pozornie dosyć prozaiczne, przy czym podejmowane w nowszej perspektywie. Z drugiej zaś strony niezmiennie niewątpliwym jest przecież pewien fenomen kulturowy używek. Nawet bowiem wiedza oparta na faktach i obserwacjach potwierdzających szkodliwość określonej substancji, podobnie również formy jej podania, względnie przekonanie o szkodliwości jakiegoś nawyku niekoniecznie przekładają się na racjonalność postępowania. Uwarunkowanie to stanowi skądinąd poważną przeciwwagę dla w pełni racjonalnego ukształtowania prawa wokół używek (np. prawnego zakazu korzystania). Rzeczony kulturowy fenomen zdaje się utrudniać wytworzenie racjonalnego zachowania, czy opartego na podobnych pobudkach zwyczaju, które eliminowałyby – tworząc w tej mierze cywilizacyjne tabu – korzystanie z takich substancji⁶⁷. Tego rodzaju uwarunkowania społeczne powodują, że „epistemologiczna obiektywność”⁶⁸ określonych zjawisk nie wpływa definitywnie na kierunki tworzenia regulacji prawnych. Wydaje się jednak, że rzeczowy i nieabstrakcyjny charakter okoliczności takich jak: szkodliwość tradycyjnych papierosów (1), ich aksjologiczna jednoznaczność w kontekście dbałości państwa o bezpieczeństwo obywateli (2), jak również: dostępność *prima facie* mniej szkodliwych alternatyw dla papierosów tradycyjnych (3) – w akceptowalnej prawniczo formie twierdzeń, *ergo* hipotez i wytycznych, powinny wpływać na ostateczny kształt prawa

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ Por. A. Grabowski, *Prawnicze pojęcie obowiązującego prawa stanowionego. Krytyka niepozytywistycznej koncepcji prawa*, Kraków 2009, s. 227 i n.

⁶⁷ Por. N. Elias, *Przemiany obyczajów w cywilizacji Zachodu* (tłum. T. Zabłudowski), Warszawa 1980, s. 226.

⁶⁸ Por. M. Smolak, *Wykładnia...*, s. 13.

w tej materii. Traktując te okoliczności jako podwaliny „silnych dyrektyw” dla ustawodawcy, powinny one mieć decydujący wpływ na materię zasadniczą, cel tekstu prawnego, jak również cel prawa, będące pewnymi „faktami instytucjonalnymi”⁶⁹ wpływającymi na kierunki rozwoju prawa jako takiego⁷⁰.

5. WNIOSKI KOŃCOWE

Podsumowując, należy przywołać lub dla porządku ponowić wyciągnięte wnioski. Po pierwsze, analiza art. 5 Konstytucji RP zdaje się dowodzić, że eliminacja papierosów tradycyjnych, jako produktów szkodliwych, jest środkiem do realizacji celu, jakim jest ochrona bezpieczeństwa obywateli oraz ochrona zdrowia. Po drugie, uwzględniając powyższe ustalenie, rozpatrzenia wymaga to, czy racjonalny ustawodawca powinien dopuszczać do obrotu obiektywnie szkodliwe wyroby, w sytuacji gdy wiedza medyczna w odnośnym zakresie jednoznacznie ukazuje negatywne następstwa ich używania. W konsekwencji rozstrzygnięcia będzie wymagać to, czy faktyczny ustawodawca jest legitymowany do przeciwdziałania określonemu zagrożeniu jedynie poprzez formy o mało stanowczym charakterze. Po trzecie, zaakcentowaną elastyczność niektórych regulacji konstytucyjnych wobec nieracjonalnego charakteru niektórych praktyk społecznych czy wobec zmienności uwarunkowań dotyczących zdrowia publicznego godzi się postrzegać jako uprawnienie do ich reinterpretacji. Po czwarte, pomimo że hipotetycznie najbardziej stanowczą metodą przeciwdziałania tytułowemu problemowi byłaby forma zakazu (nie wnikając w jego prawną naturę oraz społeczną skuteczność), to należy stwierdzić, że obecnie w wyższym stopniu społecznie realnym wariantem wydaje się być użytkowanie tzw. wyrobów nowatorskich. W doraźnej zatem perspektywie legislacyjnej celem ustawodawcy powinno być swoiste „promowanie” korzystania z tychże alternatyw, np. w postaci papierosów elektronicznych. Tak hipotetycznie ujęty cel ustawodawczy stanowi zamierzenie wymagające dalszych obiektywnych i pogłębionych analiz, dlatego też wymaga podkreślenia potrzeba badań nad rozwiązaniami prawnymi w tej kwestii. Innowacyjne rozwiązania w zakresie wyrobów nowatorskich mogą przybrać w szczególności postać mechanizmów akcyzowych, które określone kategorie dóbr mniej szkodliwych będą obciążać w stopniu proporcjonalnie niższym w zestawieniu ze znacznie niebezpieczniejszymi produktami tytoniowymi. Po piąte, ustalenia zawarte w tekście przybierają postać głównie wniosków teoretycznych, dalekich od rozstrzygnięć konkluzywnych, zarysowując pewne perspektywy badań nad problematyką eliminacji papierosów tradycyjnych.

⁶⁹ Por. *ibidem*, s. 95.

⁷⁰ Por. *ibidem*, s. 12–13.

REFERENCES

- Brożek B., *Granice interpretacji*, Kraków 2018
- Choi H. K. [et al.], *The Current State of Tobacco Cessation Treatment*, “Cleveland Clinic Journal of Medicine” 2021, Vol. 88, No. 7
- Complak K., *Komentarz do art. 5*, (w:) M. Haczkowska (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, LEX/el. 2014
- Da Silva O. [et al.], *The Taste of Smoke: Tobacco Industry Strategies to Prevent the Prohibition of Additives in Tobacco Products in Brazil*, “Tobacco Control” 2019, Vol. 28, No. 2
- Dyrda A., Gizbert-Studnicki T., *Czy systemowość jest konieczną właściwością prawa?*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji CIV” 2016, nr 104
- Elias N., *Przemiany obyczajów w cywilizacji Zachodu* (tłum. T. Zabłudowski), Warszawa 1980
- Etel L., Perkowski M., Kierznowski Ł., *The Border University Network as a Response to Academic Challenges in the Field of Internationalization*, “Eastern European Journal of Transnational Relations” 2017, Vol. 1, No. 1
- Grace S. L., *Cardiac Rehabilitation in Poland: Residential Program Completion High, Resulting in Tobacco Cessation, but Need for Capacity and Referral Urgent*, “Polish Archives of Internal Medicine” 2021, Vol. 131, No. 7–8
- Gizbert-Studnicki T., Grabowski A., *Normy programowe w konstytucji*, (w:) J. Trzeciński (red.), *Charakter i struktura norm Konstytucji*, Warszawa 1997
- Gizbert-Studnicki T., *Ujęcie instytucjonalne w teorii prawa*, (w:) J. Stelmach (red.), *Studia z filozofii prawa*, Kraków 2001
- Grabowski A., *Prawnicze pojęcie obowiązywania prawa stanowionego. Krytyka niepozytywistycznej koncepcji prawa*, Kraków 2009
- Hauser R., *Preambula Konstytucji i postanowienia ustrojowe*, (w:) M. Smolak (red.), *Wykładnia konstytucji. Aktualne problemy i tendencje*, Warszawa 2016
- Hering T. [et al.], *Potential Savings in Treatment Costs of COPD through Smoking Cessation: Modeling for DMP COPD in Germany – Scientific Action Group on Tobacco Cessation*, “Pneumologie” 2021, Vol. 75, No. 8
- Iluk J., *Terminologia prawna i prawnicza z perspektywy translacyjnej*, „Studia Germanica Gedanensia” 2012, nr 27
- Langer T., *O modelach i modelowaniu w naukach prawnych*, „Państwo i Prawo” 1987, z. 9
- Larsen J. R. [et al.], *Modeling the Onset of Symptoms of Covid-19: Effects of SARS-CoV-2 Variant*, “PLoS Computational Biology” 2021, Vol. 17, No. 12
- Laszuk M., Šramková D., *Challenges of Customs Law during the Paradigm of “Facility and Security” in International Trade*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2021, t. 26, nr 5
- Lewandowski S., *Informatyka prawnicza a argumentacja prawnicza*, „Studia Iuridica” 2014, t. LIX

- Mędrzycki R., *The Legal and Axiological Aspects of Preventing the Causes of Disability in the context of a “healthy environment”*, “Eastern European Journal of Transnational Relations” 2019, Vol. 3, No. 2
- Miłkowski T. M., *Czynności operacyjno-rozpoznawcze a prawa i wolności jednostki*, Warszawa 2020
- Opalek K., *Z teorii dyrektyw i norm*, Warszawa 1974
- Ruśkowski E., *On Priority Research Problems in the Scope of Public Finance Control in Poland*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2021, t. 26, nr 4
- Sarnecki P., *Komentarz do art. 5*, (w:) L. Garlicki, M. Zubik (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. I, LEX/el. 2016
- Siewert K., *O tworzeniu terminów prawnych na przykładzie terminologii polskiego i niemieckiego prawa handlowego*, „Legilingwistyka Porównawcza” 2010, t. 3
- Skrzydło W., *Komentarz do art. 5*, (w:) W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2013
- Smolak M., *Wykładnia celowościowa z perspektywy pragmatycznej*, Warszawa 2012
- Tuleja P., *Komentarz do art. 5*, (w:) P. Tuleja (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, LEX/el. 2021
- Wilanowska M., *Tasks carried out by public administration in the field of protection of children from domestic violence in the context of compliance with the standards arising from the Convention on the Rights of the Child*, “Miscellanea Historico-Iuridica” 2020, Vol. 19, No. 1
- Wronkowska S., *O niektórych osobliwościach konstytucji i jej interpretacji*, (w:) M. Smolak (red.), *Wykładnia konstytucji. Aktualne problemy i tendencje*, Warszawa 2016
- Zapolska K., *The history of law basics of freedom of economic activity in Poland in the 20th century*, “Miscellanea Historico-Iuridica” 2019, Vol. 18, No. 2
- Zatyka E., *Cel, przedmiot, zakres badań*, (w:) E. M. Guzik-Makaruk (red.), *Poczucie bezpieczeństwa obywateli w Polsce. Identyfikacja i przeciwdziałanie współczesnym zagrożeniom*, Warszawa 2011
- Ziemiński Z., *O źródłach prawa – reguły egzegezy jako składnik normatywnej koncepcji źródeł prawa*, (w:) S. Wronkowska (red.), *Z teorii i filozofii prawa Zygmunta Ziemińskiego*, Warszawa 2007
- Żmigrodzki P. (red.), *Wielki Słownik Języka Polskiego PAN*, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/74459/kolokacja/5189002/w-jezyku> (dostęp: 11.01.2022 r.)

Internet

- Informacja Ministerstwa Finansów, *Wspieramy prozdrowotne wybory Polaków*, <https://www.gov.pl/web/finanse/wspieramy-prozdrowotne-wybory-polakow> (dostęp: 13.08.2022 r.)
- WHO report on the global tobacco epidemic 2021: addressing new and emerging products. Geneva: World Health Organization; 2021. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO
- Telehealth Delivery of Tobacco Cessation Treatment in Cancer Care: An Ongoing Innovation Accelerated by the Covid-19 Pandemic*, “Journal of the National Comprehensive Cancer Network” 2021, Vol. 19, No. Suppl_1